

շինուած քաղաքի մէջ ասանկ մէկ 12 ժամ տեւող հրդեհէն մը :

— Գէշ մարդիկ իրենց գէշ գործերովն ինչ հասնում են իրենց գէշ մարդ ըլլալը իբր թէ որչափ աղէկ ծանցում են նէ այնչափ փառքերն են կ'ենեցնայ . առ մօտ շատ ասանկ առիթ կը փնտրեն որ անանկ մէկ օր մը կամ անանկ մէկ տեղ մը գէշ շուկանին գործեն որ բոլոր աշխարհը համարաւ գտնայ : Կէտեցիք որ տեղաւորենք , Օտակի օրերու պէս օրերէ տեւելի նշանաւոր տեղ , աւելի նշանաւոր օր մը տեղ կ'ըլլայ , որ օր կ'ըլլայ . անոր համար կը տեսնանք որ շատ անգամ ասանկ տեղեր , ասանկ օրեր կերպ կերպ անգղամուտիւններ , կերպ կերպ շարուածիւններ կը գործուին : Այս բանին ապացոյց մը կրնայ ըլլալ Օտակին առաւել պատարագի ժամանակ վերը պատմուած Պրեքուէի հրդեհը և Աթինայ պատահած խռովութիւնը խել մը անգամ և կրօնամոլ մարդոց երեսնէ :

Հասնում են ի վեր արտառուց սովորութիւն մը կայ Յունաստան օր Օտակին առաւել կայր նա խանձաւոր կրօնի մարդիկ խումբ մը կը կազմեն և հրէայի կերպարանք փառէ մարդ մը շինած խառնափնթոր արարողութիւն մը քաղաքին Սայր եկեղեցիին առջեւ կը բերեն ու հոն արդէն պատարաւ տուած փայտաղցար վրայ գնելով կ'այրեն , իբր թէ այս արտառուց գործքովն վրէժխնդիր ըլլալով Քրիստոս խաչը հանող հրէից ազգէն Քրիստոսի հաճոյական պաշտօն մը կատարած կ'ըլլան : Այնչեւ այս Օտակին գարուն անոնց ըսող մը չէ գտնուել որ Քրիստոս իւր հաւատարմութեան ասանկ բարբարոսական կոտակ մը չըրաւ որ վերքը խաչող հրէաւ ներքեւ զաւկներէն վրէժխնդիր ըլլան . հայտնի է որ աստուծոյ թողութիւն խնդրելով անոնց անգիտութեամբ գործածին համար հաւատարմութեան ստեղծութիւնը որ անյիշատակ ըլլան : Այս հաճութեամբ զաւրը այս ծաղրելի արարողութիւնը Յունաստանէն վերցունելու համար Օտակէն քանի մը շարքով առաջ իւր ամէն երկիրները հրաման խաւրէր է , մանաւանդ որ այս Օտակին օրերը մեծանուն վաճառական Պ . Բալիֆիքըն Աթինայ պիտի գտնուէր առեւտրական գործով : Իսկ Աթինայի անգղամ և անաստ երիտասարդները արքայական հրամանին հակառակ շարժելէն ետեւ , իրենց արարողութեանը արդեւանք պատճառ . Պ . Բալիֆիքըն բռնելով անոր ալ տունը կոխեց որ որ սպաննեն : Հաղիւ այս խեղճ մարդը Աթինայի դերասանատունը փախւ չեղով կրցեր է աղաղակ և բոլոր քաղաքն ալ տակն ալ վրայ եղեր է ժողովուրդը ոտք երան կարծելով :

Սեր աղբը աւագ շարժումն ուրիշ ազգաց պէս հրէից փեսա հասցունելու չի նայիր . էն շատ ըրածը աւագ հինգ շարժի գիշեր մէկ ձեռքը ասեղ մէկ ձեռքն ալ կտաւ մը կտոր յուզային աչքը կտրեմ ըսելով ասեղը կտաւին վրայ կը խոթէ ու կը հանէ , առ սովորութիւնն ալ պաղի հինէն մնացած կանանց մէջ կար որ հիմա կարծեմ վերցունած է ծաղրելի բան ըլլալը հասկըցուելով :

— Պարօն Սաղիֆիքըն օր օր ժամանակէն ի վեր Յունաց տեղութեան կողմանէ հոս գործակալ էր , երեքշաբթի օրը մեկնեցաւ գէպ ի Աթինայ :

— Այս երեքշաբթի օրը՝ ապրիլ 15 . Իւսթիւ տարու գերեզմանային հիւսիսային կողմի մասին՝ որ Աթինայ թաղին յատուկ է , խաչվեցին Սարգիստ աւնուն , յանկարծակի մեռաւ այն տեղերը մօտ պէտ .

Եկեղեցի խանութին առաջը :

Սերիկայ Բալիֆիքն առած խաչվեցին զատ կուտ խաչվեց ալ կ'առնէր , կը խորհէր և կ'եփէր : Թափառեցին կողմէն լրտեսը սրտաւորով այն կողմերը կ'երթայ . և որովհետեւ խաչվեցին արդեւանք է խաչվեցին զատ ուրիշ տեղացի խաչվեց առնել , երբ լրտեսը ասիկայ կը տեսնէ որ գուրտէն առած խաչվեց կը խորհէ կոր , թէ ասիկայ և թէ ընկերը երկուքը մէկէն կը վերցնեն գուրտ տանելու : Այս օր պէտքէն առած կ'երթան , խաչվեցին լրտեսին կ'ըսեն . որովհետեւ տակաւին բան կ'ըսած չեմք , և յայտնի է որ երթալընիս հայկերայի չէ , բանտն է . ուստի քիչ մը բան ուտեմք ու անանկ երթամք : Այս ըսելով երեքը մէկէն ներս կը մտնեն , այն տեղ պէտքէն ուտելու իրենց լրտեսը կը հաճեցնեն որ քանի մը զուռուշ տանէ ու զիրենք թողու . և քովերնին ստակ չուր նետալով պէտքէն փոխ կ'առնէ : Այն տեղացի լրտեսը ձապու կը գնեն . և մնացած երկուքը գուրտ երան տաննին , յիշեալ Սարգիստը յանկարծակի այն խանութին տուալը կը փրկուի կը մեռնի : Տեսնողները շուտ մը արիւն առնող կը կանչեն , երաւ կը ծակել կուտան , բայց անօգուտ : Սարգիստ գէղ տարին իրեն աղգականաց թաղը թաղեցին :

Արեւտան յայտնի է որ խեղճ մարդ մըն էր այս Սարգիստը . մեռնելովը երեք զաւակէն զատ իր այրի կինն ալ փառքի մէջ թողուց , որ յղի էր , և երբ իւր ամուսնայն պատահած աղէտը լսեցին՝ սրտին կրակներէն զաւակը վիժեց :

ԱՐՏԱՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԴԻԱ : Յորենի սղութիւնը առիթ տուած է որ տեղ տեղ ընկերութիւններ կ'ընեն բարեսէր մարդիկ . իրենց մէջ ստակ կը ժողվեն , գրքէն ջուրէն կ'առնեն կը բերեն , և աղքատ և կարօտ մարդոց միայն կը ծախեն առանց շահու . ամէն մէկ չափը իրենց ձեռքը սրբան գնաց անցեր է նէ՝ նոյն չափին ճիշդ այնքան գին ուղեւոր : Այսին ընկերութիւն մը եղաւ Պրեքուսի քաղաքը , որ 200.000 ֆունտ ժողվեց . և քիչ ատենի մէջ աղքատաց օգնութիւն հասնելու կարող ըլլալու համար առջի բերանը Ֆրեւստայի մէջ գտնուած վաճառանոցներէն շատ աւելի սուր և աղքատաց ծախեցին . բայց միտք ունին ասկէց ետքը ծովեղերեց քաղաքներէն բերել տալու . որ գրքէն անկիւնային այն տեղերը ցորեն գալով աճան կ'ըլլայ :

Վրդուլ քաղաքին ալ քաղաքական կառավարութեան աստեղը ասանկ ընկերութիւն մը ընել աւազարկեց քաղաքացւոց . անոնք ալ սիրով ընդունեցին . որ գրքէն եկած ցորեն առնեն աճան գրքով . և առած գնովն աղքատներուն ծախեն : Առաջարկուած օրը այն ժողովքին ներկայ գտնուող մարդոցմէ 40.000 ֆունտ եղաւ : Հիւանդանոցներուն վերակազմակերպող հիւանդանոցներուն եկաւ մուսններէն վճարելու պայմանով 10.000 ֆունտ գրուեցան . ամէն մէկը առանձին իր քաղկէն տարու տակէն զատ : Հօթ Սոն գաւառին կուտակալն ալ թէ քաղաքական աստեղին և թէ հիւանդանոցներուն վերակազմութեան գտնուող անձանցը ըրածներուն շատ հաւանեցաւ . և ինքն ալ 1000 ֆունտ գրուեցաւ :

— Հայցի քիչութեան և սղութեան պատճառ

առաւ տեղ տեղ բազմութիւն մարդիկ հացագործներուն խանութներուն առաջը դիմելով խռովութիւն հանել և հացերը յափշտակել , և ցորենի սայլերուն վրայ յարձակիլ ցորենները յափշտակել եղած կայ . և ասանց զգուշութեան համար պիտուորները անանկ տեղերէն պակաս չեն : Խռովարարները ուրիշ հնարք գտած են . մուրալանի կերպ կը սրտաւոր . բազմութեան մէջ գտնուին նէ կը մուրալան , մինակ մարդ գտնեն նէ կը կողպատեն , վրան ինչ գտնեն նէ կ'առնեն : Այսինները եփեցը գիշերները կը պարտին :

— Փարիզու աստղաւորաշինքն ալ Արապայի ուրիշ կողմերը գտնուած աստղաւորաշինքներուն հետ միաբանեցան , Պ . Ղրէքիլէ աստղաւորաշինք հաշիւներով տեղը սրաշուէրով գտնուած մարդկան անունը՝ որ մինչեւ հիմա նոյն խմատունին անունովը Ղրէքիլէ կ'ըսէր , Նիքիլէ գրին . որ մենք պիտի ըսեմք Պարիզն : Այս աստղաւորաշինքներուն աղիւսակներուն և պատկերներուն մէջ ալ ասոր նշան պիտի ըլլայ եւրոպայի մը , որ Պարիզն չաստուածին յատկացեալ նշանն է :

ԱՆԳԱԴԻԱ : Իւրանայի խեղճ վիճակին նայելով ինկիլիզի վեհափառ թագուհին , և տեսնելով որ մարդկերէն մտածուած և ի գործ դրուած օգնութիւններով անոնց վիճակին խեղճութիւնը չեն կրնար կոր վերցնել , միայն գրաւ որ առ Վատուած դիմէ . անոնց օգնութիւնը Վատուած խնդրէ . ինչ պէս որ Աթինայի թագաւորը երբ որ Վատուած մարդերէն Աթինայի կործանելը լսեցին՝ Վատուածը ապաւինեցաւ . և բոլոր քաղաքացիներուն հետ մէկ տեղ ծով բռնելով Վատուածը բարկութիւնը անցուց : Այս նման ինկիլիզի թագուհին ալ առանձին հրովարտակով՝ իբրեւ գրքով Աթինայի տեղեւոյ , իր իշխանութեանը տակը եղողներուն պատուիրեց որ մարտի 24 ին ամէնքն ալ առ հասարակ ծով բռնեն և Վատուածը աղաչեն , որ իւրանայի վրայէն այն անասնակ պատուհասը վերցնեն : Այն օրը առ հասարակ ամէնուն զուգեցու աւղթը՝ քանի մի երեւելի Աթինայի եպիսկոպոսներու ապրապրեց որ չենէն , մինչեւ այն օրը սպիկ և բոլոր ինկիլիզները քանի որ Հռոմայու եկեղեցիէն զատուէր են նէ , (որ Ճ.Յ. գարուն մէջ պատահեցաւ) , ասանկ ապաշխարութեան գործերը անպիտան սեպելով անհոգացեր էին , ուստի թագուհին այս հրամանին պատճառաւ քանի մը տակալ տարածայնութիւն եղաւ . ըսող եղաւ որ՝ թագուհին ծով պատուիրելով տեղորոշաւորութիւն կը քարոզէ . բնագոյնէն չէ . ուրիշները չեն գիտեր թէ ծովը ինչպէս կը բռնուի . ծով բռնել ինչ ըսել է . և այն : Այս նիւթերու վրայ եղած վեճերը հետաքրքրական և գիտնալու արժանի բաներ են . ուստի ասանց վրայ ալ կը խոստանամք հայապատկար յարապրեց թագուհին մեկուն բանասիրականին մէջ խօսիլ :

— Ինկիլիզները նոր վաճառականութեան գուռ մը գտան նոր Հռոմայի մէջ : Այս տեղի վայրենի բնակիչներուն առջան շատ գեղեցիկ է . և մէկ թաղ կրնակի կամ գտնակի կամ ուրիշ ասանց նման ոգին բանի մը փոխարէն՝ ող աղանդին քաշել տալու յանձնառու կ'ըլլան : Այս աղանդները մարդուն առջալը՝ փոխարէն կամ ոսկի կամ ուրիշ նիւթերէ չինուած առջաներէ աղէկ են մարդու պակասած առաւ

տեղացւոց գործեալ են ջրընցիւն , կամ շնակա որմով ամրացուցեալ , յոր ծոցին ջանձրեւային ջուրն է . ի կիր առնուել ի դեպ իւրեանց : Չուր ջրիւրոց բացարկա անդիտան յարուսն՝ բաց ի միւրեղէն ջրիւրոց լափ կամ խանի կոչեցեալ , որոց ջուրն առ քակաւ որսուցանելոյ յինքեան ցմառուս աղի է բացարկալ և ջուր ջրիտս քաղաքանկաց :

Բ Ե Ր Բ

ԿԵՆԴԱՆԻՔ ԵՒ ՀԱՆՔՐ

Ցատեցեալ յայտնի երեւի . զի հոգ երկրի ոչ կարէ շինել բուսաբեր . եւ յիւրեւ չիբ տաւ այնչափ տեղի , ուր իցէ ծառ մի . կամ աչ խուսի բաց ի կոցմանց ծոցեցեալ . ուր գոն բուսում աչգիբ ձեռակերպ , յորս գտանի տուկէ որմոց , նուսնիք , թցենիք . եւ աչ քանի մի թցիկան իտուր , որք են յիւրեւիքիս (մատուալ) . միջնեփոջիւմ Լեօնթօսն թարգմարում , Գլիցիթիս գաւառ , Հերբա Փուսարիս , Ալիքիս եւայն . եւ հասարակ իտուր բանջարոց :

Բայց գիտե՛ք դարս է , զի յոյժ առաւ բուսանիս առաւ տորոն , բրբուռ , գարի եւ մանաւանդ ցորեն . բոցիկ երկրի , յորում սերմանեն խառնեալ է ընդ ջանացան հոգեպիս հոցոց եւ տցմոյ , որք դարարացուցանեն ջնա եւ ընդունակ գործեն ջոյն աչոցիկ սերմանց միայն :

Որքեւ բոցս , նոյնդեւ եւ անասունք ապկաւ են առա . հաջի . ուրք երեւին նոյնասակ , եղբուր , տցուէր կամ ծոցային կոյտաւր :

Չղապառութիւն բուսոց եւ անասնոց շոյուցանեն հանք , որդիսի են նաւթ եւ աչ , որք բացարկալ ցանկն ջգիւաւոր տուրեւտ տեղացւոց , եւ ջեկմուտ տուրեւտն : Են առա երկու տեղակ նաւթի . սեւա եւ սոյիտակ : Սեւա նաւթ բանի ի կանաչագոյն , ի հեղուկ եւ ի թանձր . շաւ նաւթ խոնաւաչափի . ցուցանէ 280 , իսկ յոսին 21 : Սեւա նաւթ յոյժ առաւ է ի բուսում տեղի գուռալիս . հոս յինքեւ երկրի , երկեմն ի մակերեւութի եւ ի յատուի ծոցու :

Վրան սեւա նաւթի գոն 109 հոգ , որք մօի մօի տան մինչեւ 257, 000 փուլ նաւթ . կարգ հոցոց աչոցիկ հոցոց են . հոց հասարակ , աւաչ , բուռ , ջանացան հոգեպիս հոց , եւ կաւ կաղուտակ . որ մերգէ կոչի . բաց յայտնի հոցոց ի 20 , կանգնաչափ ի յորում են գտանիս աչ հոց յայտն գաւառի :

Սոյիտակ նաւթ գտանի ի միւմ տեղեւոյ միայն մերձ ի գիւցն Սարալիս : Ամի մօի ի ձեւս բերեն ի 16 հոցոց իբր 860 փուլ սպար նաւթի :

Գաւառն Բուգուայ դարուակէ յինքեմ 210 երեւելի բնական չինա աչի : Ամի մօի կարեն աչ 550 հաջար փուլ աչ . բայց աչաչափ ոչ երբեք ծոցոյն :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՏԵՂԵՐ

Վրացի բագու , բանիկ յերկու մասուս . ի բերդ եւ ի հանքուս (Փորշուս բացաւ բացալի , արձակութեամբ արձակալայր) : Վերջինս աչ կառուցեալ է ի մերում ժամանակի քաւ կանոնաց ճարտարապետութեան , թէ եւ շինութիւն ի նմա են տեղուր : Ի բերդի գրեթէ բոլոր շինութիւնք են հին , գուրգ . փոցոց եղեն յոյժ եւ անձուր : Երեւելի շինութեամբ բացալի են՝ աւերակալ արքունի աղաքանից մեծակառոց , որոյ որմուս միայն կան մնաւ ուրք իրեն . բարոց մեծութեան եւ փառաց երբեմն բնակեցոց ի նմա աչաւարակ մի մեծ . նորաչեն գաւառական ուսումնարան եւ մարաւտուն Բագուս : Սեւալիս եւ արձակութեամբ յաճառական տեղուց դարս թոյմա Շոյիսնիսեան Ալիքիսեան արքունիք եւ ծախիլ իւրոյց սեղաւ կանգնեց ջեկեցիկ արձան ի յիշատակ քաղղեներալին Յիցիսոյի եւ ի փառս եւ ի դարս . հոցիկացան գրքահիւ : 15 մընաւ . չափ հեղի ի բացալիս գտանի մեհեմ կրակաշաւից , որ թուրքերն ամբողջ եւ ի շին . հոցիկաց գտնաւ կոչի : Յայտնի են . շուրջ ջնոյու . ի բացում տեղիս անդադար յամե . Յայտնի են . շուրջ ջնոյու . ի բացում տեղիս անդադար յամե :

ԿԼԻՄԱ

Օդ տեղացւոց բարեխառն յոյժ . շերմութեան օդոյ յամառան հասնէ մինչեւ 550 , իսկ ցրտութիւն մինչեւ 570 քաւ հարկուս տաւիանաւոր շերմաչափի : Ցրտութեան եւ շերմութեան կոչեալ են ի թափոյ հոցոց , որք անդադար հնչեն առա մերթ ի հիւսիսոյ , մերթ յարեւելից հիւսիսոյ եւ մերթ ի հարաւոյ . առ ի ջոյն անասնոց անձրեւի սակաւ իջան են աստուր :

Հասարակ հիւանդութիւն տեղացւոց սեղիկանք են՝ հրատափաւ տեղ , ջանացան շերմախտութիւն , որովանմուշութիւնք դարչ եւ տրիսային , որք յառաջ գան ի գործուութեան իսկ մըրգոց եւ ի հիւսիսային հոցոց որ ջնիկ տոթման աւառոց , աչ եւ առաւել յիւսիսային եւ ցար կընոց , որք ծանին ի հոցոց եւ յաւաւաւու երկրի խառնումոց :

Դաւիթ Ռոստոմեան :

(1) Կաղ . է բաւ . աչոցական , որ և ի հայումն առեալ է :

դայի տեղ գործերը . ուստի ինկիլթեռու առդա չինդներն ալ ասիկայ շատ ընդունելի կը բռնեն : Սօսերս անուղեկներով ասանկ առդա եկաւ : Սօսերս , և շատ շահով ծախուեցաւ : Այս առուուուրս երկար ատեն չի դիմանար . կամ ինկիլթ վաճառականներուն կամ նոր Հօլանտայի վարեններուն քաղաքական կրթութեան մէջ քիչ մը ելլելէ-կ յառաջադէմ ըլլալուն կրնայի : Այս կողմէն տակաւին երկու կողմին ալ պակասաւոր ըլլալուն նշան է այս առուուուրը :

— Վաղղիական ինկիլթ ծնարարք ըստած օրագիրը Սօսերսէն եկած նամակէ մը հետեւեալ տեղէ կուլթիւնը առեր է :

Սպանիայի թագաւորն Հօլանտայի տղայն Սօնթեմօլէն կամը որ Սպանիայի թագաւորութեանը վրայ աչք ունի , և այս օրերս ինկիլթեռու կը պըտորի , ինկիլթի թագաւորն Հօլանտայի Հօլանտայի թագաւորն աղիլը Սպանիայի Հօլանտայի պիտի առնէ : Այս աղիլական օրիորդը ծնած է 1833 նոյեմբեր 3 ին . ըսել է որ հիմա տասն և երեք տարուան և չորս ամսուան է : Իսկ իրար առնելուն առայժմ մինակ մէկ հատիկ արգելք մը կայ . որ է՝ երկու կողմին կրօնքի կողմանէ իրարմէ տարբերութիւնը , որովհետեւ Սօնթեմօլէն կամը հոռոմեական է . և Վեմպրիքի գրքին աղիլը բրօթեկան է : Բայց կրնան որ այս դժուարութիւնս ալ պիտի վերնայ . Վեմպրիքի գրքուն հոռոմեական պիտի ըլլայ :

ՊԱՎԻԵՐԱ : Ի օրս Սօնթեմօլ անուն աղիլի մը Սօնթիլ քաղաքը գտնուելով երկու երեք ամիսէ ի վեր թագաւորին պալատն ալ մտած և թագաւորին հաճոյ երեւցած է . և վերջապէս այն աստիճանը հասած էր , որ թագաւորին առաջը մէկ խօսքը երկուք չէր ըլլար : Թագաւորը ուղեց իրեն թագաւորական կալուածքներէն գեղեցիկ և բարեբեր գետին մը ասոր շնորհէ , և այս աղիլիկան պատուանուն տալ Հօլանտայի թագաւորին անունէն . և արտաքին գործոց տեսուչ Պրայ կամին տարին որ տարագրէ ըստ սովորութեան : Այս նախարար թագաւոր թագաւորին և թագաւորութեանը պատուոյն հակառակ բան մը գտնելով չտարագրէ . և երբ որ թագաւորը բացարձակ հրաման ըրաւ որ տարագրէ , յիշեալ կամը իր պաշտօնէն հրաժարիլը ասանկ անկայել բանի մը տարագրելով պաշտօնը խոյստուակելէն աւելի աղէկ սեպեց , և հրաժարական թուղթը (իսթիֆան) տուաւ : Այս նոյեւով ուրիշ նախարարներն ալ իրենց պաշտօնէն հրաժարեցան : Թագաւորը ասոնց մէկ քանիին հրաժարականը ընդունեց , ուրիշներունը չընդունեց . և Պրայ կամն ալ ուղեւով գտաւ ի Սպանիա ճանապարհորդութիւն մը ընել , թագաւորը այս հրամանը տուաւ : Օտրմանքն այն է որ , ներքին գործոց տեսուչ Պ . Տապիլ նախարարն ալ հրաժարականը ընդունեց , որ մինչեւ այս ատենս իրեն շատ մտերիմն էր . առանց անոր հաջողութեան բան չէր ընել : Հասարակութիւնը ասոր վրայ շատ նեղացած է . և աղիլականներն ալ գոհ չեն : Յայտնի խօսել սկըսան որ թագաւորը իսթիֆան է . և ասելի համարձակարեւոյնները կրնան որ , այսպէս նախարար մէկէն իրենց պաշտօնէն հանելէն աղէկ է մինակ թագաւորը թագաւորութեան հանել , և տեղը աղան նստեցնել :

Մարտի մէկին Սօնթիլ քաղաքի համալսարանին դաստառները արտաքին կարգի ժողովուրդ մը ըրին . և խորհուրդ ըրին իրարու հետ թէ արգիւր կը վայլէ մի որ ամէնքը մէկէն Պ . Տապիլին երթան իրենց արտաւթիւնը յըջընեն անոր պաշտօնէն հրաժարուելուն վրայ : Հետը ասոր չի հաճեցան : Թագաւորը իմանալով որ ասոնցմէ չորսը յայտնի խօսքով իմացուցեր են իրենց ահաճութիւնը առնոր ընթացքին վրայ , այս չորսը իրենց պաշտօնէն զրկեց : Ասոնց մէկը Պ . Սոս , որ համալսարանին մէջ աստուածաբանութեան դաստառու էր , թուղթով փախցուց համալսարանին ներսի դին պատին վրայ : Թուղթին մէջ կը գրէր որ՝ դաստառութիւնս պիտի չի շարունակեմ ասկէց ետքը . և աշակերտներս ալ պիտի չի կրնամ տեսնել . ուստի այս կերպով ամենուն ալ մնաք բարեաւ կ'ըսեմ : Այս ըսէր շատ աղքատ ամէն աշակերտներուն սրտին , մանաւանդ անարաւ նութիւն դաս առնողներուն . որ ամէնքը միացան խօսք ըրին իրենց դաստառին տունը երթալու , և անոր վրայ ունեցած սէրերնին և անկէց զատիլ չուղեմնին յայտնելու : Համբան երթալն իրեն հասարակութիւն ալ շատ մարդ հետեւին խառնուեցաւ . « Կեցե՛ք Սոս » ըսելով կ'երթային : Սկէց բան մը չէր ըլլար , թէ որ աշակերտներուն մէկ քանին շառաւղարկելն հասարակութիւն որ Սոս Սօնթեմօլ տանը առջեւէն անցնին , և անոր իմացընեն որ եղած բաներէն չեն անորմէր կոր : Բանի մի եւրեւելի քաղաքացիներ այս բանս խափանել ուղեցին , բայց խառնիճաղանձ բազմութիւնը խօսք չէր

հասկընար . կէս օրէն չորս ժամ ու կէս ետքը վեց հազար հոգիէն աւելի մարդ այն կրնային տանն առաջը դիզուած՝ ահագին աղմուկ հանելին անարգական խօսքերով և սպառնալիքով : Փողոցը ստուած էր . և քար չի գտնալով՝ ձիւն և սառի կրտորներ կ'առնէին տանը պատուհանին կը նետէին : Օտրեկան , բայց այսպիսի բազմութիւնը չի կրցան անկէց հեռացնել . աղմուկը մինչեւ գիշեր քչեց : Սոսին Սոս Սօնթեմօլն նստած տանը պատուհաններուն ապակիները չի կտորեցան . շրջակայ տուններուն ապակիներն ալ , փողոցը վառած կանթեղներն ալ ջարդուբուրդ եղան : Թագաւորին պալատն ալ չի խնայեց անգուպ հասարակութիւնը , և պալատին գետնի վրայի յարկին պատուհաններուն շատը առանց ապակիի մնացին :

Յաջորդ օրը , մարտի 2 , հասարակութիւնը գըրեթէ բոլոր տղի վրայ էր . տեղ տեղ շատուոր մարդիկ կը ժողվուէին փողոցներուն մէջ . հասարակաց հրապարակներուն մէջ , սպառնալիքներ կը խօսէին : Կառավարութիւնը ըլլալու խառնութիւններուն առաջը առնելու համար զօրքը կարգի դրաւ . և այն գիշերը խաղաղութեամբ անցաւ :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ : Այս ընդարձակ կայսերութեանս բոլոր երկրին բնակիչներուն թիւը՝ այս առնելով՝ կը հասնի 60.467.000 հոգիի : Եւ ասանկ կը բաժնուին :

Եւրասիայի Ռուսաստանի բնակիչներն են	54.092.000
Եւրասիայի մասին	4.850.000
Ֆինլանդիայի	1.525.000
	60.467.000

Սիպերիա , և Կովկասու արեւելեան և հարաւային կողմը և Ռուսաց Վերսիկա բնակիչները այս թուոյս մէջ սարունակուած չեն :

ՊԵՆՏԻՐԱ : Մէկ լեռնաշղթա մը կնոքը հետ խօսքը մէկ ըրեր է Պենթիքայի Պրեքթէլ քաղաքը . մէկ իրենց լեռնաշղթա ինքնող ճամբորդ մը մարթեր՝ և միւր երեւիկ (սուճուխ) շիներ են ուրիշ ճամբորդներու ծախելու համար : Ասոնց այս անօրէնութիւնը իմացուելով գաղտնաբեր տարուեր են : Եւ թէպէտ դժուար կը հասկըցուի թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ մէկ մարդ մը մէկ ուրիշ միւր երեւիկ շինելու համար մարթեր կ'ըլլայ առանց առաջիկայ միւրը գնելու թէ այս ինչ մարդը մարթեմ . բայց դատաւորը մարդը անգրաստարտ թող տուեր է ըսելով որ առաջ կուց այն մարդը մեղքներու գիտաւորութիւն չունէր : Այս պատմող օրագիրը կ'ըսէ . գուցէ դատաւորը մտածեր է որ՝ լեռնաշղթա ինքնող մարդոց սընունդ ճարելուն աղէկութիւնը՝ այս գործոյս գէշութիւնը գոցած կ'ըլլայ :

— Երգարութեան ատենին վերակացու նախարարը՝ կառավարութեան խորհրդակցներուն վերջին անգամի ժողովուելուն՝ յետագայ օրէնքս առաջարկեց :

Ով որ թագաւորին անձին կամ ընտանեացը մէկուն պատուոյն դպչելու բան մը ըսէ կամ ընէ՝ թէ բազմութիւն գտնուած մէկ տեղ մը բերնով խօսելով , թէ թուղթ է գիր հանելով՝ ձեռագիր կամ տպեալ , և տեղաւրի բաժնեւոր կամ միաթերթ թուղթ փողոցներուն գլուխը փակցնելով . թէ պատկեր կամ խորհրդաւոր նմանութիւններ հրատարակելով , այն մարդը բանտը դրի , և բանտին մէջ մնալու ժամանակը ըրած յանցանքին ծանրութեանը համեմատ որոշուի վեց ամիսէն մինչեւ երեք տարի . և տուգանք ալ առնուի 200 ֆլանքէն մինչեւ 2000 ֆլանքէն :

Այսպիսի յանցանքով բռնուող մարդ մը՝ քաղաքական իրաւունքներէն և արտօնութիւններէն ալ զրկուի . և այս զրկուելու ժամանակն ալ որոշուի երկու տարիէն մինչեւ հինգ տարի . և այնքան ժամանակի մէջ ալ Բօլշեւիքի ապստամբութիւնն որ այն մարդուն մասնաւոր կերպով զգուշութիւն էր :

Այն մարդիկ որ երկրորդ անգամ դատաւորանի քաջութիւն այս յանցանքին համար , խրկուելու վըճուոյն տրուած ատենը հանդիսականներու առաջ տեսնուի անոնց դատաւորանի : Թէ որ մէկուն համար ասանկ յանցանքի մը ամբաստանութիւն կ'ըստ ըլլալով դատաւորանի կանչուի և չգայնէ , այն մարդէն տուգանք առնուի 100 ֆլանքէն մինչեւ 1000 ֆլանքէն , և ասկէց զատ անոր համար բացէն հրաման ալ տրուի որ՝ որ տեղ տեսնեն նէ բռնեն բանտը դրնեն , որ դատաւորանի տեսնելու գիւրութիւն ըլլայ :

Յանցաւոր դատուած մարդը երաշխաւոր չըլլանելով կրնայ բանտարկութեանէն ազատուի . և երաշխաւորութեան գինը արդարութեան որոշածատարին ու յանցաւորին մէջ կտրուելու է . բայց 1000 ֆլանքէն վար չըլլար :

Օրէնքը ուրիշ քանի մը յօդուածներ ալ ունի , որ դատաւորանի կարճ ճամբով լըմնցնելու կը վե-

րաբերին : Օրէնքակցներուն կամ նախարարաց ժողովքին անդամներէն մէկը՝ արգարութեան վերակացու նախարարին ըստ որ այս օրէնքը առանց երկար ժամանակ անցընելու կառավարութեան մէկալ ժողովքին ալ առաջարկուելու է որ օր առաջ ըննուի , և պէտք եղած վճիռը և հաստատութիւնը տրուի :

ԲՕՐԹՈՒԿԱԼ : Այդպիսի մօտիկ քրօնիչ օրագիրը կը պատմէ որ , տօն Սիլուէլը , որ մինչեւ հիմա Հոռոմայի քովը մէկ գեղ մը կը նստէր , անկէց փախեր Սօնուա եկեր է . և քիչ մը ատենէն ետքը Բօրթուկալի երկիրը անցնելու միտք ունի եղեր : Թէ որ Հոռոմէն Չիլիքա Վէքքիա ինչաւ տօն Սիլուէլ , և անկէց շոգենաւով ինկիլթեռու անցաւ նէ , ինչպէս որ համբաւ կայ , ի հարկէ Սիլուէլի տղան անցնէ անցած պիտի ըլլայ : Այն ատենը որ տակաւին կառավարներ ունէր , և զօրաւոր ալ էին , Բօրթուկալի երկիրը մանկը յարմար չի տեսաւ , և անցաւ Սօնուա գնաց նէ , ասկէց ետքը առտեն մը յարմար ժամանակ գտնելէ չունի . որովհետեւ իրեն յոռուկ պաշտպան չունի . իրեն կուսակցները Տաս Սիլուէլի կողմը անցած են . անոնք ալ կտրուած են Սօյորոզայի պատերազմին վրայ . որ տօն Սիլուէլին պիտի հաւատարիմ զօրապետը Սպրօնիլ՝ այն պատերազմին մէջ զարնուեցաւ մեռաւ . ինչպէս որ առաջ պատմած ենք :

ԱՅՊԵՆՏԻՆ

Վիճակագրութիւն Անկա բացարկն եւ բոլոր քիմիական : Գրեալ Զամին , 1847 . փետրար 11 :

Այնպէս քաղաքին և վիճակին հոգեւոր առաջնորդն է արժանապատիւ Պետրոս վարդապետը . և քաղաքական կառավարութեան կողմէն՝ խաբէրդու կցորդ է :

Այնպէս քաղաքին մէջ երկու եկեղեցի կան . մէկը սուրբ Վեորդ անուամբ , և ունի վեց քահանայ . միւրը սուրբ Ստուածածին անուամբ . և ունի եօթը քահանայ :

Վաղաքիս վիճակին մէջ մէկ վանք մը կայ , սբ Նիկիտա ըստած . որ քաղաքին 7 ժամու ճամբոյ հեռու է . և ճամբուն վրայ են օձաճախը՝ ըստած ապստամբ քիւրտերը , որ անգագար վանքը գալով երթալով երբեմն վանքին երեւելի վիտաներ ալ կը հասցնեն : Սոսին մէկ վարդապետ մը ունի միաբան . քանի մըն ալ աշխարհական մշակներ կան :

Վաղաքիս մօտ քանի մը ուխտատեղիք ալ ունի , որ ասոնք են : Սրբոյն թուղթեայ բժշկի անուամբ աւերակ եկեղեցի մի : Սուրբ Վրիգոր ըստածորդի անուամբ նոյնպէս աւերակ եկեղեցի մի : Ասոնք երկուքն ալ քաղաքին մօտ են :

Յունաց վանք ըստած գիւղին եկեղեցւոյն մէջ սրբոյն Սարգիս զօրավորի անուամբ մատուռն մը կայ՝ Հայոց ուխտատեղի , որ քաղաքին կէս ժամու չափ հեռու է . և շատ հին շէնք կը նմանի : Այնպէս Յունաց Սուշուկայ ըստած գիւղը , քաղաքէն երկու ժամու չափ հեռու , Հայոց աղբի յատկացեալ մէկ սեղան մը կայ սրբոյն Յովհաննու տուկեբանի անուամբ , Յունաց եկեղեցւոյն մէջ :

Տիվրիկու վիճակին մէջ՝ Այնպէս քաղաքին վեց ժամ հեռու , սրբոյն Վրիգորի նախկացու առնամբ ուխտատեղի մը կայ , որ ասկէց քանի մը տարի առաջ՝ Վերապատիւ Սիմոն ամիրայն իւր ծախիւքը մէկ փոքրիկ և գեղեցիկ մատուռն մը շէնել տուաւ :

Այնպէս քաղաքին մէջ երկու Սպրդապետուն կայ . մէկը սուրբ Վեորդայ եկեղեցւոյն քով , որուն մէջ երեք վարժապետ կան . մէկը հասարակ ընթերցման , մէկը եկեղեցական երաժշտութեան , և մէկը քերականութեան . և ուսանողները ամէնքը մէկէն 120 տղայ կ'ընեն : Այնպէս գործատունն է սուրբ Ստուածածնի եկեղեցւոյն քով , որ երկու վարժապետ ունի . մէկը հասարակ ընթերցման , և մէկը եկեղեցական երաժշտութեան . ուսանողներն են 110 հոգի : Այս երկու գործատունէս զատ՝ քաղաքին չորս երեւելի թաղերուն մէջն ալ մէկ մէկ գործատուն կան մէկ մէկ վարժապետով , որ այն թաղերուն մանր տղոցը հասարակ ընթերցմանը կը սորվեցնեն :

Վաղաքիս Վաղնորդին հոգեւոր կառավարութեան տակը ինկած գիւղերը ասոնք են :

Արաբի : Մէկ եկեղեցի մը ունի սուրբ Նշան անուամբ . չորս քահանայ , գործատուն մը , որուն մէկ հատիկ վարժապետ միանգամայն եկեղեցական երաժշտութիւն ալ դաս կուտայ , քերականութիւն ալ . աշակերտներն են 78 : Այս գիւղը քանի մի ուխտատեղի ալ ունի . որ են սուրբ Ստուածած-

